

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті розкрито особливості навчально-виховного процесу технічних університетів в контексті гуманістичного виховання студентів; проаналізовано навчальні плани та дисципліни; проведено аналіз складу професорсько-викладацького та студентського контингентів технічних університетів.

Ключові слова: гуманістичне виховання, соціально-гуманітарні дисципліни, психолого-педагогічна підготовка професорсько-викладацького складу, гендерні відмінності.

Виховання студентської молоді сьогодні є одним з пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти, що зазначено низкою нормативно-правових документів держави: Конституцією України, Законами України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст., Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти, методичними рекомендаціями “Про організацію управління виховним процесом у вищих навчальних закладах освіти”.

Проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої технічної освіти досліджували О. Бобіна, С. Даньшева, І. Кузнецова, Т. Уманська, Л. Азарова, Т. Буяльська, І. Головащенко, Л. Громова, Л. Мацко, Б. Мокін, М. Прадівляний, А. Слободянюк та ін.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей навчально-виховного процесу технічних університетів у контексті гуманістичного виховання студентів.

Відповідно до мети нами поставлено такі завдання:

- 1) провести аналіз навчальних планів і дисциплін технічних університетів та виявити рівень їх спрямованості на гуманістичне виховання студентів;
- 2) проаналізувати якісний склад професорсько-викладацького і студентського контингенту технічних університетів;
- 3) виявити гендерні особливості студентського контингенту технічних університетів.

З метою виявлення особливостей навчально-виховного процесу технічних університетів, суттєвих для організації гуманістичного виховання, нами було проведено дослідження на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв), Східноукраїнського національного університету імені В. Даля (м. Луганськ), Херсонської філії НУК імені адмірала Макарова, Херсонського національного технічного університету, Херсонського державного морського інституту.

По-перше, аналіз навчальних планів різних спеціальностей технічних університетів засвідчив про переважну більшість кількості технічних дисциплін та відведених на них кредитів над кількістю гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, зміст яких, як відомо, спрямований саме на формування особистості, її вільний розвиток, виховання особистісних якостей, формування світогляду, свободи мислення, підвищення загальнокультурного рівня тощо.

Навчальний план підготовки бакалавра технічного профілю за будь-яким напрямом представлений двома блоками дисциплін – нормативні навчальні дисципліни і вибіркові навчальні дисципліни. До першого блоку входять цикли: 1) гуманітарних та соціально-економічних дисциплін; 2) фундаментальних (природничо-наукових) дисциплін; 3) професійно-орієнтованих дисциплін. Другий блок представлений циклами: 1) дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу; 2) дисциплін вільного вибору студентом.

Дисципліни кожного циклу мають свої потенційні можливості для гуманістичного виховання студентів технічних університетів, але провідна роль, очевидно, належить гуманітарним та соціально-економічним дисциплінам, які мають стати міцним теоретичним підґрунтям для гуманістичного виховання студентів.

До складу зазначеного циклу входять такі дисципліни: історія України (2 кредити), українська мова (за професійним спрямуванням) (3 кредити), історія української культури (2 кредити), філософія (3 кредити), іноземна мова (5 кредитів) та фізичне виховання (8 кредитів). Такі дисципліни як психологія (2 кредити), економічна теорія (2 кредити), політологія (2 кредити), правознавство (2 кредити), соціологія (2 кредити) підлягають вільному вибору студентів.

Таким чином, на цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у навчальному процесі технічного університету відведено 23 обов'язкових кредити та 10 кредитів за вільним вибором студентів.

Згідно з тимчасовим положенням про впровадження кредитно-модульної системи у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України навчальний план підготовки бакалавра містить у собі 240 кредитів (по 60 кредитів на 1 рік навчання). Отже, на цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін приходиться приблизно 10–14% навчального навантаження студента за весь термін навчання. Решта – 86–90% – на фундаментальні та професійно-орієнтовані дисципліни. Це свідчить про те, що дисциплінам, спрямованим безпосередньо на моральне й духовне становлення студентської молоді, формування її світогляду, чіткої громадянської позиції тощо у навчально-виховному процесі технічних університетів поки що не відводиться належне місце. Таким чином, виявляються суттєві суперечності у сучасній системі вищої технічної освіти в підготовці фахівців-інженерів, які полягають у протиріччі між соціальним замовленням і нагальними потребами суспільства у гуманістичному вихованні особистості студентів та розподілом навчального навантаження технічних університетів.

По-друге, професорсько-викладацький склад технічних університетів здебільшого представлений фахівцями інженерного профілю, які в свій час отримали вищу освіту в технічних університетах і здобули наукові ступені в інженерній галузі і, відповідно, не мають спеціальної психолого-педагогічної підготовки. Тому ми дотримуємось думки, що не кожний викладач є педагогом. Ми не отожднюємо дані терміни. Проведений нами аналіз процентного співвідношення кількості “викладачів-педагогів” і “викладачів-не педагогів” серед професорів і викладачів технічних університетів свідчить про переважну кількість “не педагогів” (85%) над кількістю “педагогів” (15%). Проте роль педагога у гуманістичному вихованні студентів важко недооцінити.

Роль педагога у гуманістичному вихованні особистості досліджувалась і продовжує досліджуватися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими минулого і сучасності. Свій внесок у наукову розробку даного питання зробили: Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, С. Васильченко, А. Вірковський, Л. Глібов, С. Гончаренко, Б. Грінченко, К. Дорошенко, О. Духнович, І. Зязюн, Я. А. Коменський, А. Макаренко, М. Монтесорі, Д. Пашенко, Т. Поніманська, С. Русова, А. Сущенко, М. Сумцов, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Ю. Федькович, С. Френе та ін. Роль педагога у гуманістичному вихованні студентської молоді розкрита у наукових дослідженнях О. Андрійчук, Л. Бобко, М. Касьяненко, О. Теплої, О. Ціхоцької та ін. Узагальнюючи попередній досвід науковців і власні педагогічні спостереження, ми дісталися таких висновків.

Для здійснення гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів викладач, перш за все, сам повинен бути гуманістично вихованою особистістю. Тобто йому повинні бути притаманні ті високоморальні особистісні якості, які він повинен прагнути сформувані у студента – гуманність, терпимість, милосердя, тактовність, співчуття, емпатія, доброзичливість, повага до іншої людини, до її думки, тактовність, коректність, здатність до розуміння, толерантність, відповідальність, справедливість, життєвий оптимізм тощо.

Гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів можливе лише за умов встановлення суб'єкт-суб'єктного типу відносин між викладачем і студентом, який ґрунтується на принципі партнерства. Такий підхід передбачає творчу взаємодію суб'єктів виховання на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, взаємодовіри, визнає студента не об'єктом виховного впливу з боку викладача, а суб'єктом свого виховання. Завдання

викладача у даному контексті – створити сприятливі умови, які б стимулювали студента до самовиховання, саморозвитку, самоосвіти, до розкриття внутрішніх здібностей, талантів і, врешті-решт, до його особистісної самореалізації. Однією з цих умов є створення відповідної атмосфери у навчально-виховному процесі, яка б сприяла формуванню позитивної “Я-концепції” студента – впевненості у доброзичливому ставленні до нього інших людей, переконаності в успішному оволодінні тим або іншим видом діяльності, почуття власної значимості [2].

Отже, викладач постає дуже значною, невід’ємною ланкою гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів.

По-третє, проведений нами статистичний аналіз контингенту студентів технічних університетів свідчить про переважну більшість кількості хлопців над кількістю дівчат, що є цілком очевидним, виходячи зі специфіки технічних професій. Так, до складу середньої статистичної студентської групи технічного університету входять приблизно 15–20 % дівчат і, відповідно, 80–85 % хлопців. Для визначення завдань, змісту, форм і методів гуманістичного виховання студентів технічних університетів цей факт, на наш погляд, є детермінантним, одним з вирішальних, оскільки психологічні особливості хлопців принципово відрізняються від психологічних особливостей дівчат і будувати систему гуманістичного виховання потрібно з урахуванням цих особливостей. Розкриємо їх сутність [1].

Сучасна психологічна наука має результати багаточисельних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Балакірева, В. Бондаревська, О. Весельницька, Т. Віноградова, О. Гуменюк, Р. Джонсон, В. Єремєєва, Е. Ігл, Е. Ільїн, І. Клецина, І. Кон, О. Корабліна, Г. Крайг, Н. Лавриненко, О. Луценко, В. Семьонов, З. Фрейд, Н. Халітов, Н. Ходирева, Т. Хрізман та ін.) з виявлення особливостей чоловіків (хлопців) та жінок (дівчат) у сприйнятті, логіці, інтуїції, темпераменті, нервовій системі, взаємовідносинах з оточуючими людьми, організації мислення, активності, ставленні до роботи тощо (табл. 1).

У порівнянні з дівчатами хлопці більш раціональні, стримані, схильні до ризику, впевнені у собі, агресивні, активні, але замкнені у собі, мовчазні, в той час, коли дівчата більш чуйні, гнучкі, чуттєві, здатні до співчуття, емоційні, обережні, тривожні, комунікабельні, віддають перевагу колективу. Більшість хлопців – інтроверти, більшість дівчат – екстраверти.

Відомо, що у хлопців більш розвинений візуальний тип перцепції, на відміну від дівчат, які більш схильні сприймати аудіо-інформацію. Цю особливість нервової системи хлопців слід враховувати, на наш погляд, при підборі форм і методів гуманістичного виховання студентів технічних університетів.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця психологічних особливостей хлопців і дівчат

У хлопців більш розвинені:	У дівчат більш розвинені:
логіка	інтуїція
узагальнення	аналіз
сприйняття в цілому	увага до деталей
абстрагування	конкретика
романтизм	практицизм
технічна спрямованість	гуманітарна спрямованість
мотивація досягнення успіху	мотивація стосунків з оточуючими
прагнення лідерства	вміння підкорятися
схильність до новаторства	дотримання правил

Спостереження психологів свідчать, що чоловічій природі більш притаманний холеричний тип темпераменту, який проявляється у вольових реакціях, рішучості,

напористості, енергійності, нетерплячості, наполегливості, здатності протистояти і відстоювати свою точку зору. Ми вважаємо за доцільне спиратися на ці позитивні психологічні особливості темпераменту хлопців у гуманістичному вихованні студентів технічних університетів. Однак слід пам'ятати, що холерики часто схильні до прояву агресії, непередбачуваної негативної реакції на зовнішній подразник, тому зміст гуманістичного виховання слід спрямовувати на корекцію поведінки студентів у стресових ситуаціях.

Дослідження емоційної сфери хлопців і дівчат, яке є значущим для нашого наукового дослідження, свідчить про те, що хлопці менш схильні до співчуття, ніж дівчата, які цікавляться всім, що стосується людини, її внутрішнього світу, емоційних переживань тощо. Дівчата більш чуйні, доброзичливі, чуттеві, ніж хлопці. На першому місці в них особистісні стосунки, а у хлопців – досягнення професійного успіху. Хлопці більш сконцентровані на своїй професійній діяльності. Вони схильні до технічних наук, до абстракції, в той час, коли дівчата більш схильні до гуманітарних наук, до професій, пов'язаних з допомогою іншим людям. Отже, природна схильність і психологічна готовність до гуманістичного виховання у хлопців значно нижча, ніж у дівчат.

Щодо колективної співдіяльності, то хлопці виявляються від природи, як правило, менш комунікабельними і тому гірше пристосованими до співіснування в колективі, ніж дівчата. Однак, тут є одна особливість – хлопцям комфортніше співіснувати у чоловічому колективі, ніж у мішаному (студентську групу технічного університету і професійний колектив на підприємстві скоріш можна віднести до першого типу, ніж другого, з урахуванням вище означеного процентного співвідношення хлопців і дівчат). У такому колективі його членам характерний менший рівень тривожності щодо своєї значущості, а це безумовно є фактором, який сприяє формуванню у студентів технічних університетів позитивної “Я-концепції”.

Також на формування позитивної “Я-концепції” впливає самооцінка особистості. Як стверджують психологи, у хлопців вона, як правило, завищена. Це вимагає від вихователя особливо коректного підходу до вихованця, оскільки люди із завищеною самооцінкою схильні до стресів, пов'язаних з виявленням протиріч і суперечностей між очікуваним і дійсним результатом.

Крім того, загальновідомо, що хлопці частіше бувають обдаровані надзвичайними природними здібностями і талантами, ніж дівчата. Насправді, серед геніїв, видатних вчених, мислителів, суспільно-політичних діячів, художників, музикантів, письменників і т.д., які зробили величезний внесок у світову науку, культуру, політику тощо і чий імена увійшли в історію людства, лише 3 % жінок, решта – чоловіки. Цей факт посилює необхідність створення сприятливих педагогічних умов для творчого самовизначення особистості студента технічного університету.

Усі вище означені особливості навчально-виховного процесу технічних університетів мають наукове підґрунтя і мають урахуватися при побудові моделі гуманістичного виховання студентів з метою оптимізації та підвищення ефективності означеного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособ. / Т. В. Бендас. – СПб.: Питер, 2006. – 431 с. – (Серия “Учебное пособие”).
2. Бобко Л. О. Гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів фінансово-економічного профілю у позанавчальній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бобко Лариса Олександрівна. – Київ, 2003. – 268 с.

Миняйлова А.В.

ОСОБЕННОСТИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ТЕХНИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ В КОНТЕКСТЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ

В статье раскрыты особенности гуманистического воспитания в учебно-воспитательном процессе технических университетов; проанализированы учебные планы и

проведен статистический анализ контингента студентов и профессорско-преподавательского состава технических университетов.

Ключевые слова: гуманистическое воспитание, социально-гуманитарные дисциплины, психолого-педагогическая подготовка профессорско-преподавательского состава, гендерные различия.

Minyaylova A.V.

**FEATURES OF TRAINING AND EDUCATIONAL PROCESS TECHNICAL UNIVERSITY
IN CONTEXT HUMANISTIC EDUCATION STUDENTS**

The peculiarities of humanistic upbringing in educational process of technical universities are discovered in the article. Educational plans are analyzed and the contingent of the technical universities' students and teaching staff is investigated.

Key words: humanistic education, social and humanitarian subjects, psychological and pedagogical preparing of teaching staff, gender differences.

УДК 37.036-057.875

Ушакова І.О.

**ЕСТЕТИЧНИЙ ОБРАЗ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Дана стаття присвячена аналізу сучасного образу студента, проблемі формування естетичного образу людини серед студентської молоді у виховному процесі вузу. У статті розглядаються зовнішні фактори, що впливають на формування у майбутніх спеціалістів естетичної культури, моральності, духовності, життєвих ідеалів.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична культура, образ людини, естетичний образ людини, студентство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Ми живемо в період стрімкого розвитку інформаційних технологій, коли нові досягнення науки, техніки, медицини розвиваються так швидко, що часом навіть важко досягнути і зрозуміти їх масштаби та значущість. Проте, під впливом зовнішніх чинників змінюємося й ми, а щонайбільше іншими стають нові покоління. Тому для викладачів зараз надзвичайно важливо розуміти, який студент прийде завтра і що потрібно змінювати у навчанні та вихованні майбутнього фахівця.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Проблему образу людини опосередковано розглядали М.Бердяев, Ж.Бодрийар, Ж.Делез, А.Закирова, І.Ільїнський, О.Леонтєв, Ж.Ліотар, Х.Ортега-і-Гассет, О.Чучин-Русов, К.Юнг.

Деякі методологічні аспекти естетичного виховання висвітлено у роботах О.Бурова, Д.Джоли, І.Зязюна, Н. Калашника, Т.Цвеліх, Б.Юсова, А.Щерби, а також у дослідженнях зарубіжних учених М.Грина, Дж. Коннелла, Р. Сміта, Дж. Хикса та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Реалії сучасної освіти, починаючи з середньої школи, і ця ж тенденція продовжується у вищій школі, говорять про те, що, головним чином, формується образ людини з високими інтелектуальними здібностями, людини мобільної, яка буде конкурентоспроможною, здібною пристосуватися до жорстких умов сьогодення. Через це відбувається помітний дисбаланс між серйозним ставленням до предметів технічного, економічного, природничого, правового напрямків та приділенню меншої уваги предметам гуманітарно-естетичного